

Lord Byron

I.

Čovjek. - Obitelj. - Strastvena narav. - Nezrele ljubavi. - Neumjeren život. - Borbeni karakter. - Pobuna protiv javnoga mnijenja. - *English Bards and Scottish Reviewers*⁹ (*Engleski bardi i škotski kritičari*) - Prkosi i nesmotrenosti. - Brak. - Bijes javnoga mnijenja. - Odlazak. - Njegov politički život u Italiji. - Tuga i silovitost.

II.

Pjesnik. - Razlozi pisanja. - Način pisanja. - Osobnost njegove poezije. - Sklonost klasici. - Čemu je poslužila ta sklonost. - *Childe Harold*. - Junak. - Pejsaži. - Stil.

III.

Male poeme. - Govornički postupci. - Melodramski učinci. - Istinitost pejsaža. - Iskrenost osjećaja. - Slikanje sjetnih i ekstremnih emocija. - Vladajuća ideja smrti i očaja. - *Mazeppa*, *Sužanj chillonski*, *Opsada Korinta*, *Gusar*, *Lara*. - Analogija te koncepcije s edama i Shakespeareom. - *Tmina*.

⁹ H. Taine navodi takav oblik engleskoga naslova, no izvorni oblik glasi *English Bards and Scotch Reviewers* [op. prev.]

IV.

Manfred. - Usporedba Byronovog Manfreda s Goetheovim Faustom. - Goetheovo poimanje legende i života. - Simbolički i filozofski karakter njegove epopeje. - U čemu mu je Byron podređen. - U čemu mu je Byron nadređen. - Byronovo poimanje karaktera i zbivanja. - Dramatični karakter njegove poeme. - Suprotnost između pjesnika svijeta i pjesnika osobe.

V.

Skandal u Engleskoj. - Stega i licemjerje običaja. - Kako i po kojim zakonima se mijenjaju moralne koncepcije. - Južnjački život i moral. - *Beppo.* - *Don Juan.* - Preobrazba Byronova talenta i stila. - Slikanje ljepote i čuvstvene sreće. - *Haidée.* - Kako suzbija britanski *cant.* - Kako se bori protiv licemjerja ljudi. - Ideja čovjeka. - Ideja žene. - *Donna*¹⁰ *Julia.* - *Brodolom.* - *Osvojenje Izmaila.* - Jednostavnost i raznovrsnost stila. - Pretjeranost i zamor poleta. - Kazalište. - Odlazak u Grčku i smrt.

VI.

Mjesto Byrona u njegovu stoljeću. - Bolest stoljeća. - Različite koncepcije sreće i života. - Odgovor književnosti. - Odgovor znanosti. - Buduća ravnoteža razuma. - Moderna koncepcija prirode.

¹⁰ H. Taine navodi oblik »Dona« dok je kod Byrona »Donna«. [op. prev.]

I.

Ostavio sam za kraj najvećeg i u najvećoj mjeri engleskog od svih engleskih umjetnika; on je toliko velik i toliko engleski da će nam sâm pružiti o svojoj zemlji i svom vremenu više istine nego svi ostali zajedno. Za njegova života proklinjali su njegove ideje; nakon njegove smrti nastojali su ocrniti njegov genij. Još i danas, engleski su kritičari prema njemu nepravedni. On se čitav život borio protiv svijeta iz kojeg je potekao, i za života kao i poslije smrti podnosio je teret mržnje koju je izazvao i odbojnosti koje je pobudio. Strani kritičar može biti pravičniji i slobodno hvaliti snažnu ruku čije udarce nije osjetio.

Ako je ikada postojala duša snažna i izvanredno osjetljiva, ali nesposobna da se oslobodi od sebe same, uvijek uznemirena, ali u zatvorenom krugu, predodređena za poeziju svojim urođenim žarom, ali ograničena svojim prirodnim preprekama na samo jednu vrstu pjesništva, to je bila njegova duša.

Ta pripravnost na pretjerana uzbuđenja bila je kod njega obiteljsko nasljeđe i posljedica odgoja. Ujak njegove majke, jadan mahniti luđak i čovjekomrzac, ubio je u dvoboju u nekoj krčmi, pri svjetlosti svijeće, gospodina Chawortha, svojega rođaka, i bio saslušan pred Domom lordova. Njegov otac, razbludnik i grubijan, oteo je ženu lorda Carmarthena, upropaštenu i zlostavljšanu gospođu Gordon, svoju drugu ženu, i nakon što je živio kao raskalašen i nepošten čovjek, otišao je umrijeti na kontinent,

odnijevši sa sobom posljednji novac svoje obitelji. Njegova majka, u trenucima nastupa bijesa, razderala bi svoje šesire i haljine. Kad je umro njen bijedni muž, gotovo je poludjela, a njeni su se krici čuli na ulici. Kakvo je djetinjstvo proveo Byron u jazbini »te lavice«, u kakvom je vihoru pogrda prekidanih povremenim nježnostima živio i sâm, isto tako podložan strastima i još žučniji, mogla bi reći samo duga priča. Ona je jurila za njim, nazivala ga šepavim derištem, vikala i bacala mu u glavu žarač i mašice. On bi šutio, prelazio preko svega, ali zbog toga nije ništa manje osjećao uvredu. Jednoga dana kad je bio »u jednoj od svojih nijemih razjarenosti«, morali su mu oteti iz ruke nož koji je uzeo sa stola i koji je već prinosio svojim grudima. Drugom prigodom svađa je bila toliko strašna da su sin i mati, krijući to jedan od drugoga, otišli k ljekarniku »da doznaju je li onaj drugi dolazio tražiti otrov da bi se ubio, i da upozore ljekarnika da mu ga nipošto ne proda«. Kad je išao u školu, »njegova prijateljstva«, kaže on sâm, »bila su strasti«.¹¹ Mnogo godina kasnije nikad nije mogao čuti kako se izgovara ime Clare, ime jednoga od njegovih

¹¹ »My school-friendships were *with me passions* / for I was always violent. / I never hear the word Clare /Lord Clare/ without the beating of the heart, even now.«

(»Moja su školska prijateljstva bila strastvena /jer sam uvijek bio silovit/. Kad god začujem riječ Clare /Lord Clare/, srce mi brže zakuca, čak i danas.«) [H. Taine navodi u bilješki engleski izvornik. U ovoj bilješki i na sličnim mjestima preveden je i engleski izvornik, jer ga Taine ne navodi u cijelosti u vlastitom pripovjednom tekstu. Kad Taine izravno prevodi Byronove engleske rečenice na francuski jezik i uklapa ih u svoj tekst, te su rečenice prevedene s francuskoga (tj. preveden je Taineov prijevod), a u bilješki je ostavljen engleski izvornik, onako kako je to učinio Taine. U tom slučaju engleski izvornik nije preveden. Zahvaljujem kolegi T. Brleku na svim savjetima u svezi s prijevodom s engleskoga na hrvatski jezik, op. prev.]

starih prijatelja, »a da mu ne zakuca srce«. Dvadeset puta dovodio je sebe u neprilike zbog svojih prijatelja, stavljajući im na raspolaganje svoje vrijeme, svoje pero i svoj novčanik. Jednoga dana, u Harrowu, jedan stariji učenik *maltretirao* je njegova dragog Peela, i vidjevši da se ne pokorava, udarao ga je po mesnatom dijelu ruke, koju je zavrnuo da bi bila osjetljivija. Byron, isuviše mali i ne mogavši se suprotstaviti krvniku, priđe mu crven od bijesa, sa suzama u očima, i uzdrhtalim glasom upita koliko mu udaraca misli zadati. »Što se to tebe tiče, balavče?« – »Pa ja bih, ako dozvolite, htio primiti polovicu«, odgovori Byron pružajući svoju ruku.¹² Plemenitosti je, kao i ostalog, bilo kod njega u izobilju. »Nikad«, rekao je netko tko ga je prisno poznao u njegovoj mladosti, »nije sreo nesretnika a da mu ne pomogne.«¹³ Kasnije, u Italiji, od sto tisuća franaka koje bi potrošio, na milostinju bi dao dvadeset i pet tisuća. Živi izvori bili su u tom srcu prepuni i bujno su izlivali dobro i zlo na najmanji dodir. U osmoj godini, kao Dante, zaljubio se u djevojčicu koja se zvala Mary Duff. »Zar nije čudno«, pisao je sedamnaest godina kasnije, »da sam bio tako potpuno, tako beznadno zaljubljen u to dijete, u godinama kad nisam mogao nikako osjetiti ljubav, niti znati smisao te riječi?... Sjećam se svega što smo jedno drugom govorili, naših nježnosti, njenih crta; nisam više imao mira, nisam mogao spavati... Moj duševni nemir, moja ljubav bili su tako snažni da se ponekad pitam jesam li otada osjetio drugu istinsku predanost... Kad sam kasnije doznao da se udala, bilo je to kao udar groma, gušio

¹² »'Because, if you please', said Byron holding out his arm, 'I would take half'. [H. Taine u bilješci navodi Byronov izvornik. Prijevod u tekstu nastao je na temelju Taineova francuskoga prijevoda Byrona, op. prev.]

¹³ Moore, sv. I, str. 121, 1807.

sam se, skoro sam pao u samrtnički grč.¹⁴ Isto je tako, kad je u dvanaestoj godini zavolio svoju sestričnu Marguerite Parker, izgubio zbog toga san, nije više jeo. »Imao sam razloga vjerovati da me ona voli, a ipak je najveća briga moga života bila da mislim na vrijeme koje će proteći do našega idućeg susreta. A razmaci od jednoga do drugoga sastanka bili su otprilike dvanaest sati! Ali bio sam tada lud, a ni danas nisam mnogo pametniji...«¹⁵

On to nije bio nikada: mnogo pročitanih knjiga u koledžu, pretjerane vježbe, kasnije, u Cambridgeu, Newstedu i Londonu, noćna bdijenja, neumjerenost u jelu i piću i pretjerani post, razoran način života, sve je više srljao naprijed do dna svih zadovoljstava i svih krajnosti. Kako je bio dendi, i to jedan od najsajnijih, umirao bi od gladi od straha da se ne udeblja, a zatim bi pio, i večerao do iznemoglosti tijekom noći prepuštanja. »Dva prethodna dana«, rekao je jednom njegov prijatelj Moore, »Byron nije ništa stavio u usta osim nekoliko biskvita, i žvakao je mastiks¹⁶ da bi umirio želudac. Sjevši za stol, ograničio se na morske rakove i pojeo ih dva ili tri, iskapivši s vremena na vrijeme katkad malu likersku čašicu čiste jake rakije, katkad veliku čašu vruće vode, zatim opet čistu rakiju; popio

¹⁴ »How very odd that I should have been so utterly, devotedly fond of that girl at an age when I could neither feel passion, nor know the meaning of the word!... I remember all our caresses,... my restlessness, my sleeplessness. My misery, my love for the girl were so violent, that I sometimes doubt, if I have ever been really attached since.«

¹⁵ »My passion had its usual effects upon me. I could not sleep; I could not eat. I could not rest, and although I had reason to know that she loved me, it was the texture of my life to think of the time which must elapse before we could meet again, being usually about twelve hours of separation. But I was a fool then, and am not much wiser now.«

¹⁶ Vjerojatno guma od mastika.

ih je otprilike šest, poslije čega smo nas dvojica slistili dvije boce bordoa i rastali se oko četiri sata izjutra.« Drugi put nalazimo u njegovu dnevniku ovu zabilješku: »Večerao jučer sa Scropeom Davisom kod Cocoa. – Od šest sati do ponoći za stolom. – Nas dvojica popili jednu bocu šampanjca i šest boca bordoa. Nijedno od ovih vina ne djeluje mnogo na mene.« Kasnije, u Veneciji: »Jedva da sam sklopio oči čitav prošli tjedan. Imao sam nekoliko zanimljivih doživljaja kao maska na karnevalu. – Iscrpit ću rudnik svoje mladosti do posljednje rudne žile metala, i poslije... laku noć. Živio sam, zadovoljan sam.«¹⁷ Takvim tempom organi se troše, a povremena razdoblja umjerenosti nisu dovoljna da ih poprave. Želudac se kvari, živci se remete, duša razara tjelesni stroj, koji sa svoje strane razara dušu. »Budim se uvijek«, pisao je u Italiji, »u pravom nastupu očajanja i gađenja prema svemu, čak i prema onome što mi se sinoć sviđalo. U Engleskoj, prije pet godina, imao sam istu vrstu hipohondrije, ali praćenu tako neodoljivom žeđi, da sam pio i po petnaest boca soda-vode u toku jedne noći nakon što sam već bio legao u postelju, a da mi žeđ nikako nije prestajala, pa sam naginjao boce iz čiste nestrpljivosti žedna čovjeka...« Duh i tijelo potpuno bi se upropastili i s manjim. Tako žive te plahe duše, koje neprestano potiče i slama vlastiti zamah, poput zaustavljene topovske kugle koja se vrti a izgleda nepokretna, toliko se brzo okreće, ali koja na najmanju prepreku skače, odbija se, pretvara sve u prah i najzad je pokriju ruševine. Najpronijljiviji od promatrača, Beyle, koji je s njim živio

¹⁷ »I have hardly had a wink of sleep this week past. I have had some curious masking adventures, this carnival... I will work the mine of my youth to the last vein of the ore, and then... good night. I have lived and am content.« [H. Taine u bilješci navodi Byronov izvornik. Prijevod u tekstu nastao je na temelju Taineova francuskoga prijevoda Byrona, op. prev.]

nekoliko tjedana, rekao je da je bilo dana kada je bio lud; drugi pak put, našavši se pred lijepim stvarima, postajao je uzvišen. Iako je suzdržan i ponosan, glazba bi ga rasplakala. Ostalo vrijeme, sitne engleske strasti, oholost na svoj društveni položaj, primjerice, taština dendija dovodile bi ga do provala bijesa: o Brummelu je uvijek govorio »drhteći sav od zavisti i divljenja«. Ali, velika ili mala, trenutačna strast rušila se na njegov duh poput oluje, dizala ga, uznosila do ludosti i do genija. Njegov dnevnik, obiteljska pisma, sva njegova nehotična proza kao da drhti od duhovitosti, gnjeva, oduševljenja; krik osjećanja tu zatreperi u najmanjim riječima; od Saint-Simona nismo vidjeli življe ispovijedi. Svi stilovi izgledaju blijedi i sve duše nepokretne pored njegove duše.

U tom veličanstvenom poletu razuzdanih i raspojasnih sposobnosti koje se zalijeću u pustolovinu i kao da ga bacaju na sve četiri strane svijeta, postoji jedna koja preuzima uzde i baca ga o zidine o koje se razbio. »Jadni Byron!«, govorio je Walter Scott,¹⁸ bio je čovjek uistinu dobra srca i s najnježnijim i najljepšim osjećajima. Bijedno se upropastio bezumnim preziranjem javnog mišljenja. Protivljenje javnosti, umjesto da ga upozori ili uzdrži, samo ga je izazivalo na još gore postupke. Kao da je rekao: »Ah! vi to ne volite? Dobro, dobit ćete gore; to vam je kazna.« Taj nagon pobune u samoj je rasi; postoji čitav snop divljih strasti¹⁹ koje je stvorilo podneblje i koje ga hrane: mračno raspoloženje, bujna imaginacija, neobuzdana oholost,

¹⁸ Lockhart, *Life of Sir Walter Scott*, II, 238.

¹⁹ »If I was born, as the nurses say, with a silver spoon in my mouth, it has stuck in my throat, and spoiled my palate, so that nothing put into it is swallowed with much relish, unless it be Cayenne... I see no such horror in a dreamless sleep, and I have no conception of any existence wih duration would not make tiresome.«

sklonost prema opasnosti, potreba za borbom, unutarnji zanos koji se utiče samo razaranjem, i ono mračno ludilo koje je tjeralo naprijed skandinavske bersekere²⁰ kad su se u otvorenoj barci, pod nebom koje je parao grom, prepuštali oluji, čiji su bijes udisali. Taj nagon je u krvi: rađa se takav, kao što se rađa lav ili buldog.²¹ Byron je bio još sasvim malo dijete, u odijelcu, kad ga je njegova dadilja grubo ukorila što je uprljao novu haljinicu, koju je tek obukao. Zapao je u jedan od svojih nijemih bijesova, zgrabio je haljinicu objema rukama, poderao je po dužini, stao uspravno, nepomičan i natmuren, pred dadiljom koja je bjesnila, da bi je što više izazvao. Kod njega se gordost prelijevala. Kada je, navršivši deset godina, naslijedio titulu lorda i kada su prvi put u školi prozvali njegovo ime stavljajući ispred njega titulu *dominus*, nije mogao izgovoriti uobičajenu riječ *adsum*,²² ostao je nepomičan među svojim prijateljima, koji su razrogačili oči, i najzad je brižno u plač. Drugi put, u Harrowu, u jednoj svađi koja je podijelila školu, jedan učenik je rekao: »Byron nam ne želi pristupiti, jer nigdje ne voli biti drugi.« Ponudili su mu vodstvo, i tek se onda udostojio opredijeliti. Nikada ne trpeti gospodara, svim svojim bićem ustati protiv svega što

(»Ako sam rođen, kao što dadilje kažu, sa srebrnom žlicom u ustima, ona mi ja zapela u grlu i pokvarila mi okus, tako da što god stavim u njih, progutam bez uživanja, izuzev ako je to Cayenne... Ne vidim takav užas u spavanju bez sna i ne mogu zamisliti nikakvo postojanje čije trajanje ne bi postalo dosadno.«)

²⁰ U staronordijskoj mitologiji neustrašivi junaci koji su bez oklopa išli u bitku. [op. prev.]

²¹ »I like Junius, he was a good hater... / I don't understand yielding sensitiveness. What I feel is an immense rage for 48 hours.« / (»Volim Juniusa, on je znao tako dobro mrziti... / Ne shvaćam podavanje osjetljivosti. Osjećam strašan gnjev već 48 sati.«)

²² Prisutan.

nalikuje zahvaćanju u tuđe pravo ili nadmoćnost, očuvati svoju osobnost netaknutu i nepovrijeđenu pod svaku cijenu do kraja i protiv svih, odvažiti se na sve radije nego pokazati i najmanji znak pokoravanja, to je bit njegove prirode. Zbog toga je bio spreman radije sve podnijeti nego pokazati i najmanji znak slabosti. U desetoj godini, iz ponosa bio je stoik. Bolno su mu ispravljali nogu u jednoj drvenoj napravi za vrijeme sata latinskoga jezika, a njegov učitelj ga je žalio. »Ne obraćajte pozornost na to što trpim, gospodine Roger«, reklo je dijete, »nikakav trag toga nećete primijetiti na mom licu.«²³ Takav je bio kao dijete, takav je ostao i kao čovjek. Duhom i tijelom on se bori ili se priprema za borbu.²⁴ Svakoga dana satima boksa, gađa iz pištolja, vježba se u rukovanju sabljom, trči i skače, jaše konja, ukroćuje otpor. To su podvizi njegovih ruku i njegovih mišića; no njemu su potrebni i drugi. U nedostatku neprijatelja, hvata se ukoštac s društvom i objavljuje mu rat. Poznato je do kakvih je krajnosti išla netolerancija vladajućih nazora. Engleska je bila na vrhuncu rata s Francuskom i vjerovala je da ratuje za moral i slobodu. U njezinim očima u tom su trenutku Crkva i Ustav svete stvari: dobro se čuvajte da ih ne dirnete, ako ne želite postati državni neprijatelj! U toj pretjeranosti nacionalne strasti i protestantske strogosti svatko tko ističe slobodne misli ili običaje nalik je palikući i podiže protiv sebe instinkt posjednika, učenja moralista, interese političara i predrasude naroda. Baš taj trenutak Byron je izabrao da hvali Voltaira i Rousseaua, da se divi Napoleonu,²⁵ priznavao je da je skeptik, izjašnjavao se za prirodu i zadovoljstvo, protiv

²³ »Never mind, Mr Roger, you shall not see any signs of it in me.«

²⁴ »I like energy, - even animal energy, - of all kinds - and have need of both, mental and corporal.«

²⁵ Nazivao ga je »svojim junakom iz romana«.

*canta*²⁶ i pravila, govorio je da visoko englesko društvo, puno poroka i licemjerja, proizvodi fraze i ubija ljude da bi sačuvalo svoje povlastice i trule burgove.²⁷ Kao da te političke mržnje nisu bile dovoljne, navlači ne sebe još i književna neprijateljstva, napada čitava društva kritičara,²⁸ omalovažava novo pjesništvo, izjavljuje da su najslavniji »Klaudijanci, ljudi kasnog Rimskog carstva«, ustremkuje se na jezerske pjesnike i stječe u Southeyu otrovna i neumorna neprijatelja. Budući da je tako nagomilao neprijatelje, izložio se sa svih strana. Iz mržnje prema *cantu*, iz želje da prkosi, sâm sebe iznosi na zao glas čovjeka koji se hvali porocima. Slika sebe u svojim junacima, ali u crnoj boji, tako da ga svatko može prepoznati i misliti o njemu da je još gori nego što jest. Walter Scott, pročitavši *Childea Harolda*, iznosi svoje prve dojmove: »Spjev velike vrijednosti, ali koji ne daje dobro mišljenje o srcu ni o moralu pisca. Porok bi morao biti malo skromniji, i potrebna je bestidnost gotovo jednako toliko velika koliki je talent plemenita lorda da bi ozbiljno zahtijevao da ga žalimo zbog jada i gađenja koje je stekao u društvu svojih kavanskih prijatelja i svojih ljubavnica. Postoji tu i čudovišna taština, da nas, male ljude, poučava, da naši sićušni zastarjeli obziri savjesti i naši propisi o trezvenosti nisu dostojni njegove pozornosti.«²⁹ Eto to su osjećaji koje je izazivao u svim časnim sta-

²⁶ Cant - označuje licemjerno ili pretjerano pokazivanje prividnoga stida i strogosti u vanjskim znacima pristojnosti, snobovsko držanje. [op. prev.]

²⁷ *Le bourg pourri* - engleska sela s trgovima čiji su glasači lako prodavali glasove kandidatima koji su željeli biti poslani u parlament. [op. prev.]

²⁸ *English Bards and Scottish Reviewers*.

²⁹ »*Childe Harold* is, I think, a very clever poem, but gives no good symptom of the writer's heart or morals. Vice ought to be a little more

ležima; on je u tome nalazio zadovoljstvo i činio još i gore, dajući do znanja da se u svojim postolovinama na Istoku drznuo na štošta, i nimalo se nije ljutio kad su ga brkali s njegovim junacima. Jednoga je dana rekao: »Volio bih doživjeti uzbuđenje koje osjeća čovjek nakon što je izvršio ubojstvo«. Drugom prigodom piše u svom dnevniku: »Hobhouse me izvijestio o neobičnoj glasini da sam ja pravi Conrad, istinski gusar, i da je jedan dio mojih putovanja prošao bez svjedoka. Hm! ljudi katkad pogode sasvim blizu istine, ali nikada cijelu istinu. Hobhouse ne zna čime sam se bavio godinu poslije njegova odlaska s Levanta. Ni on, ni itko, - ni, - ni, - ni. - Međutim, to je laž,...³⁰ ali ja ne volim te laži koje nalikuju istini.« Opasne riječi koje su se okrenule protiv njega poput bodeža; ali on je volio opasnost, smrtnu opasnost i osjećao se zadovoljnim samo kad bi vidio kako su se oko njega načičkali oštri vrhovi svih bjesova. Sâm protiv svih, protiv naoružana društva, uspravan, nepobjediv, čak i pri zdravom razumu, čak i svjestan toga, tada bi u svim svojim zategnutim živicima osjećao uzvišeno i strašno uzbuđenje prema kojemu nehotično stremi čitavo njegovo biće.

Posljednja nepromišljenost izazva napad. Dok je bio neoženjen, njegovi ispadi mogli su se pravdati onim ža-

modest, and it must require impudence almost equal to the noble lord's other powers, to claim sympathy gravely for the ennuï arising from his being tired of his wassailers and his paramours. There is a monstrous deal of conceit in it too, for it is informing the inferior part of the world, that their little old-fashioned scruples of limitation are not worthy of his regard...

My noble friend is something like my old peacock, who chooses to bivouac apart from his lady, and sits below my bed-room window, to keep me awake with his screeching lamentation. Only I own he is not equal in melody to lord Byron.«

³⁰ Ovdje dolazi jedan citat iz *Macbetha* koji prevodim drugim, odgovarajućim.

rom suviše snažna temperamenta koji često pobuni mlade ljude ove zemlje protiv lijepoga ponašanja i pravila; ali brak ih dovodi u red, a Byrona je baš brak dokraja poremetio. Ispostavilo se da je njegova žena utjelovljena vrlina, »pravi uzor«, kako su navodili, »utjelovljenje ispravnosti«, besprijeikorna i hladna, nesposobna da pogriješi i da oprost. »To je zaista čudno«, govorio je njegov sobar Fletcher, »nikada nisam vidio damu koja ne bi umjela vladati Milordom, osim gospođe.« Ona je pomislila da je Byron lud i tražila je da ga pregledaju liječnici. Saznavši da je umno zdrav, napustila ga je, vratila se svojoj obitelji i odbila da ga ikad ponovno vidi. Poslije toga, držali su ga čudovištem. Novine ga zasuše klevetama; prijatelji su tražili od njega da više ne ide u kazalište ni u Parlament, bojeći se da ne bude izviždan ili vrijeđan. Koliko je duša toliko silovita, prerano naučena na blještavu slavu, osjetila bijesa i mučenja u tom općem napadu pogrda, može se doznati samo iz njegovih stihova. On ne popušta, odlazi da u Veneciji utone u sladostrasni talijanski život, čak i u niski razvrat, da bi bolje nanio uvredu puritanskoj prijetvornoj čednosti koja ga je osudila, i iz njega izlazi tek poslije grijeha koji je doživio još veću osudu, nakon javne veze s mladom groficom Guiccioli. Međutim, pokazao se isto toliko žestoko revolucionaran u politici kao i u moralu. Poslije 1813, pisao je: »Pojednostavnio sam svoju politiku; ona je sada sadržana u smrtnoj mržnji prema svim vladama koje postoje.«³¹ Ovoga puta, u Raveni, njegova kuća bila je središte i arsenal zavjerenika, i on se velikodušno i nepromišljeno pripremao da oružano s njima istupi da bi pokušali osloboditi Italiju. »Oni žele ovdje dići

³¹ »I have simplified my politics into an utter detestation of all existing governments.«

ustanak«, pisao je u svom dnevniku,³² »i moraju me počastiti pozivom. Nikako ne ću izostati, iako ne vjerujem da su po broju i po odlučnosti dovoljno jaki da učine nešto naročito; ali naprijed! – Što značim ja? Jedan čovjek ili milijun ljudi, nije važno; treba širiti duh slobode. U takvim prilikama ne smije biti sebične računice, i ja danas ne ću biti taj koji će je praviti.«³³ U međuvremenu je imao oštih sukoba s policijom, nadgledali su njegovu kuću, prijetili mu ubojstvom, a ipak je svakoga dana išao na jahanje i vježbao gađanje iz pištolja u obližnjoj borovoj šumi. To su osjećaji čovjeka koji se nalazi na otvoru napunjenoga topa, u očekivanju da opali: uzbuđenje je veliko, čak herojsko, ali nije ugodno, i sigurno je da je čak i u trenutku tog velikoga uzbuđenja bio nesretan; ništa nije pogodnije da zatruje sreću od borbena duha. »Zašto sam se«, pisao je, »čitavoga života više ili manje dosađivao?... Ne znam što bih odgovorio, ali mislim da je to u mojoj naravi,... kao i to da se budim utučen, što mi se neprestano događa već više godina. Umjerenost i vježbe kojima sam se katkad i dugo bez prekida bavio, snažno i silovito, pomogle su samo malo ili nimalo. Jake strasti više su mi vrijedile. Kada sam bio pod njihovim neposrednim djelovanjem, – to je čudno, – bio sam uzbuđen, a ne klonuo. – Što se tiče vina i jakih alkoholnih pića, ona me čine mračnim i divljim do okrutnosti, – ali šutljivim i usamljenim, nimalo svadlji-

³² Godine 1821.

³³ »They mean to insurrect here and are to honour me with call thereupon. I shall not fall back, though I don't think them in force and heart sufficient to make much of it. But onward: What signifies self?... It is not one man nor a million, but the spirit of liberty that must be spread... The mere selfish calculation ought never to be made on such occasions and, at present, it shall not be computed by me... I should almost regret that my own affairs went well, when those of nations are in peril.«

vim, ako mi se ne obraćaju. Plivanje me također oporavlja; ali, općenito, loše se osjećam i svakoga dana sve lošije. Tome nema lijeka, jer ne osjećam onakvu dosadu kao u devetnaestoj godini. Dokaz tome je što sam u to doba morao kockati ili piti, ili se na bilo kakav način uzbuditi, jer sam bez uzbuđenja bio jadan... Sada me najviše spopada mrtvilo i neka vrsta gađenja, jača od ravnodušnosti. Ako se iz toga trgnem, to biva iz razjarenosti.³⁴ – Nedavno je ušao Lega s pismom iz Venecije u kojem je bila riječ o nekom računu za koji sam mislio da je isplaćen prije deset mjeseci. Obuzeo me takav silan bijes da sam se skoro onesvijestio... Pretpostavljam da ću završiti kao Swift, to znači da ću umrijeti od glave, osim ako to ne bude ranije, nesretnim slučajem.«³⁵ Strašno iščekivanje, koje ga je opsjedalo do kraja! Na svojoj samrtničkoj postelji, u Grčkoj, odbio je, ne znam više zbog čega, da mu se pusti krv i više je volio odmah skončati. Priprijetili su mu mogućnošću da poludi; skočio je iz postelje: »Pa učinite to, vi krvnici!«

³⁴ »I always wake in actual despair, and despondency, in all respects, even of that which pleased me over night.

In England, five years ago, I had the same kind of hypochondria, but accompanied with so violent a thirst, that I have drunk as many as fifteen bottles of soda-water in one night, after going to bed, and been still thirsty... striking off necks of the bottles from mere thirsty impatience.

What I feel most growing upon me are laziness, and a disrelish more powerful than indifference. If I rouse, it is into fury.«

³⁵ »Lega came in with a letter about a bill unpaid at Venice which I thought paid months ago. I flew into a paroxysm of rage, which almost made me faint.

I presume that I shall end (if not earlier by accident) like Swift 'dying at the top'.

I have always had 'une âme' which not only tormented itself, but every body else in contact with it, and an 'esprit violent', which has almost left me without any 'esprit' at all.«

i pružio je ruku. Između takvih sjajnih trenutaka i takvih strepnji proveo je život; podnošenje muka, prkošenje opasnosti, kroćenje otpora, uživanje u bolu, sve veličine i žalosti mračne ratoborne sumanutosti, za tim je slikama osjećao potrebu da mu lebde pred očima. U nedostatku djelovanja imao je snove, a povlačio se u snove samo zbog nedostatka djelovanja. Ukrcaвши se za Grčku, sâm je govorio da je izabrao poeziju u nedostatku boljega te da ona nije za njega. »Što je pjesnik? Što on vrijedi? Što on radi? To je običan brbljavac.« Proricao je loše poeziji svojega stoljeća, čak i svojoj, govoreći da bi, kad bi živio još deset godina, od njega dočekali nešto drugo a ne stihove. Zaista, bio bi u većoj mjeri na svome mjestu kad bi bio kralj mora ili vođa bande u srednjemu vijeku. Osim dvije-tri zrake talijanskoga sunca, njegova poezija i njegov život su poezija i život skalda³⁶ prenijetog u suvremeni svijet, koji u tom suviše dobro uređenome svijetu nije našao svoje mjesto.

³⁶ Skaldi - skandinavski majstori pjevači. [op. prev.]